

K.i. beter dan stier en het kan best

INTRO: De stier met de koeien de wei in. Zo gaat het veelal. Maar de koop van een stier betekent risico van ziekte-insleep. K.i. geeft snellere genetische vooruitgang.

AUTEUR: Maria Morselt

TEKST:

In Nederland wordt veel gebruikgemaakt van een dekstier om de zoogkoeien dragend te krijgen. Insemineren kost tijd, een goede tochtwaarneming is vereist en de koeien die voor inseminatie aangeboden worden, moeten vaststaan. Met name tijdens het weideseizoen heeft lang niet iedereen daar de faciliteiten voor.

Kunstmatige inseminatie wordt vooral gedaan door de liefhebbers van de fokkerij. Maar er zijn meer redenen om een deel van het koppel te insemineren. Insemineren geeft meer genetische diversiteit binnen het koppel en maakt snellere verbetering van bepaalde kenmerken mogelijk. Verbetering van het beenwerk, selectie op gemakkelijk afkalven of op levensvatbaarheid van de kalveren, er zijn verschillende redenen om een deel van het koppel of alles te insemineren. De selectie van de groep te insemineren koeien hangt af van deze redenen en van het afkalfpatroon.

Vier inseminatiestrategieën

De volgende strategieën kunnen worden toegepast bij het insemineren:

1. Alleen het jongvee insemineren. Dit wordt met name gedaan om afkalfproblemen te beperken. In dit geval worden pinkenstieren geselecteerd om moeilijke geboortes en keizersneden te vermijden. Pinken lopen al als aparte koppel bij elkaar. Als ze qua leeftijd homogeen zijn, kan de periode van tochtcontrole en inseminatie beperkt blijven. Eventueel kunnen de pinken gesynchroniseerd worden, met name bij jongvee is het percentage dracht na synchronisatie goed. Een bijkomend voordeel is dat de stier een jaar langer kan aanblijven zonder dat hij zijn eigen dochters dekt, 4 in plaats van 3 jaar bij afkalven op 3-jarige leeftijd.
2. Foktechnisch: 30 procent van de koeien selecteren op exterieur, makkelijk afkalven en moedereigenschappen. Deze koeien vervolgens insemineren met rietjes van stieren geselecteerd op dezelfde eigenschappen. De hieruit geboren vaarskalfjes worden aangehouden ter vervanging, uitgaande van 50 procent vaarskalfjes en een vervangingspercentage van 15.
3. Om nieuw bloed in het koppel te brengen en bepaalde kenmerken van de veestapel te verbeteren, kan ook worden gekozen om de eerste periode van het dekseizoen, bijvoorbeeld de eerste 6 weken, met behulp van goede tochtobservatie zoveel mogelijk koeien te insemineren en vervolgens de stier erbij te doen. Tijdens de inseminatieperiode moeten de koeien dan in de buurt lopen en vastgezet kunnen worden.
4. Een stier kost ook geld, voor een klein koppel koeien kan het voordeliger zijn om alles te insemineren en geen stier aan te schaffen.

Met stier geen gesloten bedrijf

Aan het werken met een stier zijn ook nadelen verbonden. Eén daarvan is dat er geen sprake meer is van een gesloten bedrijfsvoering. Elke 3 à 4 jaar wordt de stier weer vervangen. Aankoop betekent risico op ziekteinsleep. In het kader wordt een aantal te nemen voorzorgsmaatregelen genoemd bij de aankoop van een nieuwe dekstier.

Een ander nadeel is dat stieren tijdens het dekken infecties kunnen overbrengen, zogenoemde dekinfecties. Met name als de koeien vuilen in de eerste weken na dekken kan er sprake zijn van een dekinfectie, maar ook herhaald opbreken of verwerpen in de derde tot en met zesde maand kan erdoor veroorzaakt worden. Soms komt het probleem pas in het afkalfseizoen aan het licht doordat de afkalfperiode een paar maand is opgeschoven. Er wordt in Nederland tegenwoordig nog maar weinig aandacht besteed aan dekinfecties. Door de belangrijke rol van kunstmatige inseminaties komen dekinfecties in Nederland niet zo veel meer voor. Toch kunnen vleesveebedrijven waar de stier bij het koppel loopt er wel problemen mee hebben.

De bekendste veroorzakers van dekinfecties zijn de bacteriën *Campylobacter* en *trichomonas*. De koeien bouwen na infectie weerstand op en worden vaak

vanzelf weer vrij. De stier blijft echter drager en houdt zo de infectie binnen het bedrijf. Bij verdenking van een dekinfectie op het bedrijf is het dan ook zaak de stier te laten onderzoeken.

Kader bij artikel:

Zet de koeien in het zicht

Het succes van het insemineren van (een deel van) het koppel hangt van een aantal punten af. De belangrijkste op een rij.

- Zet te insemineren koeien in een wei nabij het huis. Een goede tochtwaarneming is onontbeerlijk. Vraag eventueel mensen die zicht op de weide hebben een oogje in het zeil te houden.
- Maak zo mogelijk gebruik van hulpmiddelen. Smeer bijvoorbeeld een dikke laag van een merkstift op de staartbasis van de koeien die tochtig moeten worden. Een paar keer per dag controleren. Zit de streep er nog dan is de koe nog niet tochtig.
- Zorg voor een mogelijkheid in de wei om koeien vast te zetten. Een voerhek is het meest ideaal, maar een vangkooi kan ook. Voer de koeien dagelijks wat lokbrok of mais aan het voerhek of in de vangkooi.
- Zorg voor een goed leesbare identificatie van de koeien tijdens weidegang. Eventueel een verrekijker bij de hand houden.
- Insemineer de koe in de tweede helft van de staande tocht. De koe die staat als ze besprongen wordt is tochtig.
- Noteer alle dieren die u tochtig ziet, ook als ze nog niet geïnsemineerd hoeven te worden. Een drieweekskalender is ideaal voor het overzichtelijk noteren. De provinciale landbouwdienst van Limburg (België) verkoopt bedrijfsbegeleidingskaarten voor zoogkoeien (www.limburg.be/provincialelandbouwdienst).
- Laat uw dierenarts de te insemineren runderen rectaal controleren om probleemkoeien snel op te sporen en te behandelen. De dierenarts kan eventueel koeien die cyclisch zijn, maar waar geen tocht aan waargenomen is, behandelen met prostaglandines ('tochtig spuiten'). Koeien die niet cyclisch zijn kunnen behandeld worden met een prid-spiraal of oor-implant.

Kader bij artikel:

Zet stier in quarantaine

De inzet van een eigen stier is makkelijk, maar heeft ook risico's. Die onderkennen en actie ondernemen verkleint het gevaar.

- Informeer voor de aankoop naar de ziektestatus van het bedrijf waar de stier vandaan komt. De GD heeft een openbaar register met een overzicht van alle gecertificeerde bedrijven. Koop altijd van een bedrijf met een gelijke of hogere status dan die van uzelf (leptospirose, IBR, BVD, paratuberculose).
- Controleer voordat de stier gelost wordt zijn oormerken en de papieren. Laadt de stier niet uit voordat u zich ervan hebt overtuigd dat het de goede is en dat hij gezond oogt en niet kreupel is. Mortellaro kan via aankoop het bedrijf binnen komen.
- Zet de stier bij aankomst 3 weken in quarantaine. Laat zo snel mogelijk na aankoop van een niet BVD-vrij-gecertificeerd bedrijf bloedonderzoek doen naar het BVD-virus. In geval van aankoop van een niet-IBR-gecertificeerd bedrijf bent u als IBR-vrij-gecertificeerd bedrijf verplicht bloedonderzoek te laten doen. U krijgt automatisch bericht van de GD.
- Scheer de stier tijdens de quarantaine indien nodig en behandel hem met een ivermectine (bijvoorbeeld dectomax, ivomec of cydectine) tegen inwendige en uitwendige parasieten. Ivermectines werken niet tegen leverbot, een stier die al weidegang heeft gehad, kan met behulp van bloedonderzoek worden onderzocht op leverbot. Indien het bloedonderzoek positief is moet behandeld worden met een specifiek leverbotmiddel. Larvale stadia van de leverbot reageren niet op behandeling, dus 2 maanden later opnieuw behandelen.

- Controleer de stier op ringworm (schimmelinfectie), typische kale ronde plekken die overal op de huid kunnen voorkomen. Ringworm is besmettelijk, behandel indien nodig met imaverol, drie maal met 4 dagen interval.

Bijschrift figuren:

Dit is het ideaalbeeld: een voerhek nabij de wei, waar de zoogkoeien goed opgesloten geïnsemineerd kunnen worden.